

УДК 351

Панченко В. В.,

здобувач Академії муніципального управління

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

Анотація. Визначено сутнісну основу поняття «сфера культури». Обґрунтовано принципи ефективного формування державної політики підтримки сфери культури. Досліджено шляхи здійснення державної політики підтримки вітчизняних виробників у сфері культури. Запропоновано пріоритетні цілі формування державної політики підтримки сфери культури.

Ключові слова: державне управління, сфера культури, державна політика, державна підтримка, культурна політика.

Панченко В.В.,

соискатель Академии муниципального управления

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ПОДДЕРЖКИ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. Определены сущностную основу понятия «сфера культуры». Обоснованы принципы эффективного формирования государственной политики поддержки сферы культуры. Исследованы пути осуществления государственной политики поддержки отечественных производителей в сфере культуры. Запропоновано пріоритетные цели формирования государственной политики поддержки сферы культуры.

Ключевые слова: государственное управление, сфера культуры, государственная политика, государственная поддержка, культурная политика.

Panchenco V.V.,

Competitor Academy of Municipal Management

BASIC PRINCIPLES OF FORMING OF PUBLIC POLICY OF SUPPORT OF SPHERE OF CULTURE

Summary. It is marked that the aim of development of cultural sphere is it's orientation on creation of objective material pre-conditions of development of society and all-round development of every personality. Thus providing of production of social meaningful services becomes main direction of development of cultural sphere in industries of non-material sphere.

Principles of the effective forming of public policy in support of cultural sphere are reasonable. The first principle of the effective forming of public policy of support of cultural sphere is providing by proof direction of objective processes of development of society, stimulation of it's speed-up modernization. The second principle is determination of object of management in the cultural sphere, can be as institutes, that develop a culture, and institutes that keep a culture, and society on the whole. The third principle is determination of management subjects in the culture's sphere state institutes. Fourth principle is forward rich in content influence on public consciousness, values and reference-points. Fifth principle is an account of heterogeneous character of cultural sphere of that assumes cross-cultural co-operation as base of organic development of this sphere after the forms of actual social prestige. Sixth principle is the detailed study of traditions of the valued orientation and signs of equality of society, all complex of the phenomena and processes, incorporated in cultural heritage, research of genesis of their perception and interpretation, choice of forms of modernization of cultural sphere.

It is certain that in the process of forming of public policy of support of cultural sphere it is necessary to create base terms for socio-economic self-determination and self-affirmation of

person, enterprise freedom, creative initiative, that a talented and industrious person could attain high social status within the framework of society.

Therefore, it is suggested to consider the major priority aims of forming of public policy of cultural sphere's support: forming and development of the system of cultural values of orientation of personality and society; a help to the population is in becoming and development of spiritual self-determination and self-expression, public and individual consciousness; development of cultural interests and necessities, improvement of population's life; realization of intercommunication of common to all mankind values with deep maintenance of national culture.

Under the public policy of cultural sphere's support it is suggested to understand activity of public that is sent to effective organization of industries' functioning, establishments and other institutes of cultural sphere, authorities for an achievement by them the put aims, implementation of the public mission and activation of functional role of cultural sphere.

Keywords: State administration, sphere of culture, public policy, state support, cultural politics.

Вступ. На сьогодні сфера культури, як специфічна підсистема економіки виконує багатогранні функції. Вона виступає сферою виробництва і споживання різних послуг і духовних благ, пов'язаних з необхідністю задоволення культурних потреб людини, створення умов для життя і діяльності населення. В сукупності виконуваних завдань ця функція спрямована на забезпечення розширеного відтворення робочої сили і формування її нового якісного складу.

Зміна пріоритетів сучасного розвитку суспільства значно змістила акценти і закріпила лідируючу роль за сферою культури, яка в найбільш розвинених країнах нині розвивається швидше в порівнянні з галузями матеріального виробництва, постійно збільшуючи свою долю в структурі валового внутрішнього продукту. В наші дні сфера культури є важливим і значним сектором економіки, яку за важливістю та значенню вирішуваних завдань можна порівняти з діяльністю інших секторів економіки. На жаль, названі тенденції доки не повною мірою характерні для України, тому що сфера культури не підтримується органами державної влади на належному рівні.

Постановка завдання. В сучасному суспільстві стан сфери культури все більше відноситься до найважливіших макроекономічних показників, за якими можна оцінити досягнутий суспільством ступінь розвитку, а динаміка розвитку цієї сфери розглядається як індикатор рівня життя населення. У системі громадського відтворення сфера культури як специфічна підсистема економіки виконує багатогранні функції. Вона виступає сферою виробництва і споживання різних послуг і духовних благ, пов'язаних з необхідністю задоволення культурних і рекреаційних потреб. В сукупності виконуваних завдань реалізація цієї функції спрямована на підвищення рівня і якості життя і зрештою впливає на рівень суспільного розвитку.

В Україні сфера культури за рівнем свого розвитку істотно поступається світовим лідерам. Сучасний стан вітчизняної сфери культури явно не відповідає декларованій соціальній політиці та інституціональному облаштуванню економіки, що викликає невдоволення значної частини населення країни. Без урахування культурної специфіки суспільства неможлива реалізація тієї або іншої моделі розвитку. З початку кардинальних змін політичної та економічної

системи в Україні уявлення про суспільну і приватну складову, їх співвідношення в культурній сфері багато в чому змінилися.

В роботі ставиться завдання дослідити наукові засади формування державної політики підтримки сфери культури. Визначити пріоритетні цілі та принципи ефективного формування державної політики підтримки сфери культури.

Результати. Більшість фахівців вважають, що сфера культури є елементом соціальної інфраструктури. Нині, та і раніше для визначення сфери, що створює певні умови життєдіяльності, використовувалися різні поняття: соціальна інфраструктура, соціальна сфера, невиробнича сфера, сфера послуг та інші [1, с. 56].

У свою чергу, кожна з галузей соціальної інфраструктури є складною соціально-економічною системою з властивими їй ознаками, властивостями, закономірностями і особливостями формування і функціонування. Соціальна інфраструктура може і повинна розглядатися як самостійна система більш високого порядку, що об'єднує певні галузі (системи), що мають єдину спільну мету, - забезпечення життєдіяльності населення і формування умов для соціально-економічного розвитку, а також пов'язані між собою відповідними відносинами різної складності і ступеня взаємовпливу.

Вивчення умов функціонування, внутрішніх зв'язків і зовнішніх чинників кожної з систем та усієї інфраструктури в цілому надзвичайно важливо і необхідно для розробки ефективних заходів повноцінного функціонування економіки і сфери культури України. Таким чином, сфера культури є сукупністю галузей, підгалузей і видів діяльності, функціональне призначення яких виражається у виробництві і реалізації послуг і духовних благ для населення.

Сфера культури характеризує взаємодію матеріально-речового середовища і соціального суб'єкта (особи, групи, суспільства), яка спрямована на оптимізацію громадського розвитку, на реалізацію того, що сприяє формуванню нової людини, усебічному розвитку особистості, вдосконаленню способу життя [2, с. 155].

Соціальна інфраструктура є стійкою сукупністю матеріально-речових елементів, що створюють загальні умови для раціональної організації основних видів діяльності людини - трудової, суспільно-політичної та інших, що розвиваються в інтересах усього суспільства.

Таким чином, метою розвитку сфери культури є її орієнтація на створення об'єктивних матеріальних передумов розвитку суспільства і усебічного розвитку кожної особистості. При цьому найважливішим напрямом розвитку сфери культури стає забезпечення виробництва соціально-значимих послуг в галузях нематеріальної сфери. Продукт цих галузей не лише має самостійну цінність для безпосередніх споживачів, але і приносить соціальний вигравш для суспільства в цілому, будучи інвестиціями в людський капітал. Нині в розвинених країнах сфера культури є не просто сукупністю галузей, що

відповідають вибраній класифікації, а є механізмом захисту, який охоплює основну частину населення і забезпечує його соціально-економічну безпеку.

Як елемент національної економіки сфера культури відноситься до сфери послуг і входить в загальну систему економічних стосунків, підкоряючись загальним економічним законам, пануючим в суспільстві. Будучи елементом соціальної інфраструктури сучасного суспільства, сфера культури є специфічною частиною національної економіки [1, с. 57].

Жоден феномен культури не є монофункціональним, він несе в собі цілий комплекс різних соціальних функцій, жодне культурне явище не має безпосереднього змісту, а представляє сукупність різних змістів як актуального, так і меморіального характеру.

Звідси першим принципом ефективного формування державної політики підтримки сфери культури є забезпечення стійкого руху у напрямі об'єктивних процесів розвитку суспільства, стимулювання його прискореної модернізації.

Другий принцип - визначення об'єкту управління у сфері культури, яким можуть бути як інститути, що розвивають культуру, та інститути, що зберігають культуру, так і суспільство в цілому. Різноманітність українського суспільства вимагає гнучкого поєднання універсальних інструментів сфери культури з локальними методами, оптимізованими для тієї або іншої частини суспільства.

Третій принцип - визначення суб'єктів управління у сфері культури державними інститутами. Будучи одночасно і об'єктом і суб'єктом управління у сфері культури, суспільство функціонує як соціокультурна система, що самоорганізується та саморозвивається, адаптується до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що постійно змінюються. При цьому, роль і значення інститутів культури надзвичайно важливі, проте вони виступають лише регуляторами, що стимулюють процеси самоорганізації і саморозвитку

Четвертий принцип - поступальний змістовний вплив на суспільну свідомість, устої, цінності і орієнтири. Тому основними інструментами державної політики підтримки сфери культури є наука, освіта, просвітництво, виховання, що формують соціокультурні вимоги суспільства в цілому.

П'ятий принцип - облік гетерогенного характеру сфери культури, що припускає міжкультурну взаємодію як базис органічного розвитку цієї сфери за формами актуальної соціальної престижності.

З цим пов'язаний шостий принцип - детальне вивчення традицій ціннісної орієнтації та ознак тотожності суспільства, усього комплексу явищ і процесів, об'єднаних в культурну спадщину, дослідження генезису їх сприйняття і інтерпретації, вибір форм модернізації сфери культури.

За роки незалежності ситуація у сфері культури України радикально трансформувалася. Демократизація суспільства і зняття ідеологічних обмежень сприяли знищенню творчого потенціалу у багатьох сферах культури. Значно розширився спектр книжкової продукції, збільшилася кількість телевізійних

каналів і радіостанцій, інформаційно-аналітичних і пізнавально-розважальних програм.

Роль держави у формуванні культурної політики стає все менш прямою і пов'язана з використанням зусиль різних секторів для вирішення соціально-значимих завдань. Культурне різноманіття суспільства є результатом загальних зусиль різних суб'єктів, соціального партнерства, продуманості і зваженості державної політики з захисту, розвитку культурних ресурсів країни і управління ними.

У сфері культури потрібне посилення взаємодії між державним, бізнес секторами, різними громадськими організаціями, здійснення спільних проектів в індустрії культури (виробництво, вкладення коштів, передача прав), заохочення досліджень, присвячених вивченню культури та її поширення в засобах масової інформації (у тому числі оцінка програм).

Таким чином, формування державної політики підтримки сфери культури України відбувалося дуже суперечливо. З одного боку, надання творчої свободи, економічні реформи і демократичні перетворення сприяли розширенню і різноманіттю культурної діяльності. Сталася зміна в організаційно-управлінській структурі установ культури і мистецтва і в їх фінансуванні, а також у сфері державного управління, схвалені немало законів, що регулюють культурну діяльність.

Законодавство України про сферу культури складається з Конституції України, Закону України «Про культуру» та інших законів, що регламентують діяльність у сфері культури, міжнародних договорів з питань культури, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів [3].

Пріоритети державної політики у сфері культури визначаються: державними програмами економічного і соціального розвитку України та програмами діяльності Кабінету Міністрів України, в яких обов'язково враховуються аспекти розвитку культури; державними цільовими програмами у сфері культури, що розробляються і затверджуються згідно із законодавством.

Держава у пріоритетному порядку створює умови для:

- розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України;

- збереження, відтворення та охорони історичного середовища;

- естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва;

- розширення культурної інфраструктури села [3].

Державна політика підтримки вітчизняних виробників у сфері культури здійснюється відповідно до законодавства шляхом:

- створення сприятливого режиму оподаткування та надання державою фінансової підтримки для виробництва і розповсюдження книг, фільмів та інших видів культурного продукту українською мовою в Україні та за кордоном;

- встановлення квот демонстрування та розповсюдження вітчизняного україномовного культурного продукту на телебаченні, радіо, у кіно- та відео мережі [3].

З іншого боку, реформи у сфері культури протікали на тлі різкого скорочення бюджетного фінансування. Перспективи її розвитку залежатимуть як від ліквідації пропусків в законодавчій базі, так і від об'ємів державної підтримки і вдумливішого відношення і влади, і громадськості до розробки напрямів культурної політики.

Розробкою напрямів культурної політики займається Міністерство культури України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади щодо формування державної політики у сфері кінематографії, формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, а також спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин України.

Важливо відмітити, що зараз в Україні як на рівні державного, так і регіонального управління індустріальна концепція розвитку доки явно переважає над постіндустріальною. Це знаходить, зокрема, своє вираження в тому, що сфера культури не належить до пріоритетів державної політики, а розташовується на периферії уваги органів державної влади і провідних бізнес-структур.

Вплив сфери культури на економічну ситуацію, суспільно-економічні тенденції трактують україну вузько і надмірно технократично, що не дозволяє об'єктивно оцінювати процеси, що виникають в контексті глобалізації і постіндустріальних змін. Нині, як представляється, вітчизняні програми у сфері культури мають бути спрямовані на підвищення стартових можливостей і реалізації людського потенціалу населення, що мешкає в різних регіонах.

Формування державної політики підтримки сфери культури передбачає формування цілісного національного інформаційно-культурного простору, наповнення його якісним і різноманітним національним культурно-мистецьким продуктом; збереження й актуалізацію національної культурної спадщини, перетворення її на реальний чинник соціокультурного розвитку українського суспільства; прискорення інтеграції української культури в світовий культурний простір і підвищення ролі культури в формуванні позитивного іміджу України в світі. Але занепад мережі установ, організацій і закладів культури в Україні протягом останніх десяти років, недостатність фінансування даної сфери, недосконалість структури й механізмів управління створюють проблеми не тільки в наданні послуг населенню в сфері культури відповідно до державних соціальних стандартів і норм якості таких послуг, але й у відродженні й розвитку народного й професійного мистецтва, мистецького аматорства, культури етносів України, забезпеченні інтенсивного розвитку

національних культурних індустрій, вітчизняного виробництва культурних товарів і послуг [2, с. 160].

Сьогодні, в Україні відзначена тенденція до поглиблення розриву між офіційною культурою й запитами та культурними потребами населення, слабка адаптованість діяльності закладів культури до ринкових умов господарювання, що негативно позначається на формуванні культурного середовища.

Висновки. Отже, в процесі формування державної політики підтримки сфери культури необхідно створювати базові умови для соціально-економічного самовизначення і самоствердження особи, підприємницької свободи, творчої ініціативи, щоб талановита і працелюбна людина могла досягти у рамках суспільства високого соціального статусу. Тому, найважливішими пріоритетними цілями формування державної політики підтримки сфери культури необхідно вважати: формування і розвиток системи культурних цінностей орієнтації особи і суспільства; допомога населенню в становленні і розвитку духовного самовизначення і самовираження, суспільної та індивідуальної свідомості; розвиток культурних інтересів і потреб, поліпшення життя населення; залучення людей до духовного та інтелектуального збагачення; виховання потреби в доброзичливій культурній взаємодії, спілкуванні, подоланні національної, конфесійної і соціально-політичної відчуженості; усвідомлення взаємозв'язку загальнолюдських цінностей з глибинним змістом національної культури і так далі.

Під державною політикою підтримки сфери культури необхідно розуміти діяльність органів державної влади, яка спрямована на ефективну організацію функціонування галузей, установ та інших інститутів сфери культури для досягнення ними поставлених цілей, виконання своєї громадської місії та активізації функціональної ролі сфери культури. Державна політика підтримки сфери культури повинна базуватися і реалізовуватися в координації з управлінням у інших галузях на основі інтегрованого підходу.

Список використаних джерел:

1. Ігнатченко І.Г. Особливості реалізації державної політики України у сфері культури: сучасний стан та світові стандарти / І.Г. Ігнатченко // Теорія і практика правознавства. - 2013. - № 1. - С. 56-63.
2. Баланиук Ю.С. Діяльність міжвідомчих інституцій в Україні у сфері збереження культурної спадщини / Ю.С. Баланиук // Панорама політологічних студій. - 2013. - Вип. 10. - С. 155-161.
3. Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

References:

1. Ihnatchenko, I.H. (2013) "Features of realization of public policy of Ukraine in the field of culture: the modern state and world standards", *Teoriia i praktyka pravoznavstva*, vol. 1, pp. 56-63.
2. Balaniuk, Yu.S. (2013) "Activity of interdepartmental institutes in Ukraine in the field of maintenance of cultural heritage", *Panoramapolitologichnykhstudij*, vol. 10, pp. 155-161.
3. Informatively-legal systems league law in Ukraine (2010), "Law of Ukraine "About culture", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (Accessed 24 September 2014).

Рецензент: Дацій Н.В., д.держ.упр., професор